

No 3

В И Х О Д И Т Ь Щ О М І С Я Ц Я

Галущка БРАМА

TEKHNIKA HAYKA ARHITEKTURA

ВИДАВНИЦТВО "ЦЕНТР ЄВРОПИ"

Ціна договірна

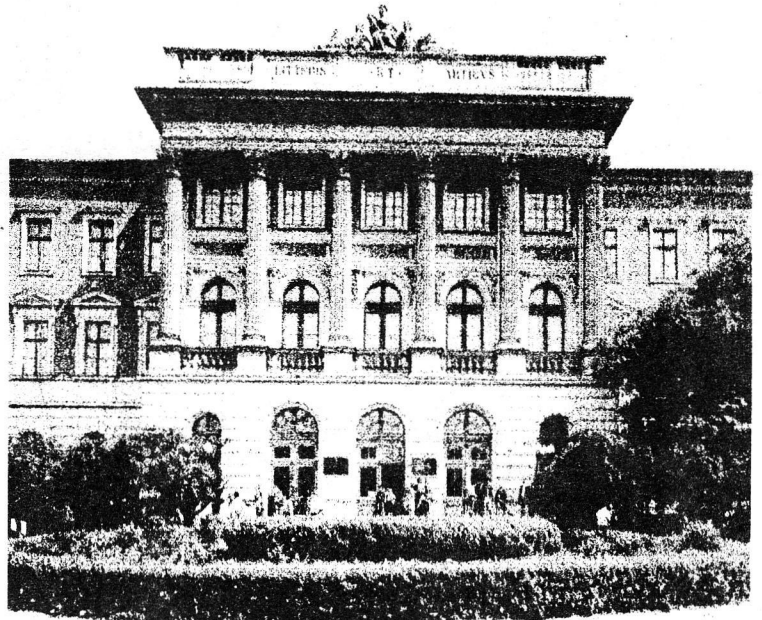
Трашванко
Тасова мамина
Тякорана Крвова Л. Витвицкова
Вичици Крвова

"Технічний поступ, здобуття наукових знань, нові матеріали безперечно мають спільність із творчим духом та відчуттям прекрасного".
Ю. Захарієвич

УНІВЕРСИТЕТУ

*"ЛВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА" – 150!**ВЕЛИКЕ МИНУЛЕ,**НАПОВНЕНЕ СЬОГОДЕННЯ,**ВПЕВНЕНЕ МАЙБУТНЄ.*

І ПОСТАНУТЬ ХРАМИ...

У Львові створено міжнародну школу церковної архітектури

Відродження церкви в Україні немислиме без побудови храмів. Будівництво храмів вимагає фахівців. Відродити, а фактично започаткувати навчання спеціалістів церковної архітектури, малярства, оздобу храмів ставить за мету міжнародна Школа церковної архітектури, що створена на факультеті підвищення кваліфікації та перепідготовки архітекторів державного університету "Львівська політехніка". У Школі проводиться навчання архітекторів, будівельників, художників та інших спеціалістів основам мистецтва спорудження і оздоблення храмів, систематизуються і досліджуються матеріали про новітні українські церкви.

Професори і викладачі Школи працюють над створенням підручника церковної архітектури, який мав би заповнити суттєву прогалину як історико-теоретичної науки, методики навчання архітекторів та художників, так і практики спорудження храмів в Україні. Лекції у Школі читають понад 30 відомих професорів і спеціалістів з України, а також із США, Канади, Ірландії, Польщі, Німеччини. Серед них - патріарх Української автокефальної православної церкви Димитрій (Володимир Ярема); архімандрит Сергій Келегер, магістр св. Богословія Католицького університету ім. Св. Михайла (Торонто), науковий референт інституту "Кестон" (Оксфорд), єпископ української православної церкви Америки Всеволод Скопельос; доктор Св. Богословія Андрій Кравчук (Канада); дійсний член Української Академії архітектури, доктор архітектури, професор, завідувач кафедри реконструкції та реставрації архітектурних комплексів Львівської політехніки Андрій Рудницький; академік, доктор архітектури, професор Дмитро Яблонський (Київ); професор Мак-Гільського університету, почесний член Королівського інституту архітектури Канади Радослав Жук (Канада); член-кореспондент Української Академії архітектури, кандидат історичних наук, директор

інституту "Укрзахідпроектреставрація" Іван Могитич; доктор архітектури, професор Вроцлавської політехніки Тадеуш Ціпсер; доктор архітектури, професор, директор інституту історії архітектури, головний архітектор Вроцлава Іжи Розпендовський; доктор архітектури, професор Олександр Григорович (Познань); доктор архітектури, професор Войцех Бжезовський (Польща), фахівці інституту "Укрзахідпроектреставрація", професори, доценти Львівської політехніки.

У Першій (січень 1992), Другій (травень 1992) і Третій (травень 1993) Школах пройшли навчання досвідчені архітектори з 18 областей України.

Тут викладається повний обсяг інформації і знань, які необхідні для улаштування храму - від вибору місця до освячення готової споруди. Програма Школи включає богословські, архітектурно-містобудівельні, інженерно-конструкторські, мистецтвознавчі, історико-філософські і спеціальні лекції.

Невід'ємною частиною навчання є екскурсії у храми Львова, Жовкви, Дрогобича, міст і сіл Галичини, знайомство з понад двома десятками нових церков, що знаходяться на стадії будівництва. Сьогодні тільки на Західній Україні споруджується понад 500 церков.

У планах Школи церковної архітектури - створення Асоціації архітекторів церковної архітектури України, випуск архітектурно-церковного бюлетеня, збірників статей, каталогів, виставок, організація екскурсій для знайомства з храмовою архітектурою України, Польщі, Словаччини, Італії, Німеччини.

Ю. КРИВОРУЧКО.

Як дістатися до ...

А КОНЕЙ КУПУВАЛИ В МОСТИСЬКАХ ТА БЕРДИЧЕВІ...

Ціле сторіччя вулицями древнього Львова "бігає" електричний трамвай. Але історія його почалася з трамвая кінного - один вагон і двоє коней. Отже...

Вперше питання про будівництво кінного трамвая у Львові почали обговорювати наприкінці 60-х - на початку 70-х років XIX століття. Дві англійські фірми пробували отримати концесію на обладнання такого трамвая. У 1878 році міська рада оголосила конкурс на концесію. Основними претендентами були бельгійський підприємець Отле і представник трамвайного товариства з Трієста (місто входило тоді до складу Австро-Угорщини) Шмідт. Після короткого обговорення міська рада у січні 1879 року віддала перевагу трамвайному товариству міста Трієста. 1 лютого 1879 року між ним і Львовом було підписано контракт на обладнання і експлуатацію кінного трамвая, згідно з яким рух вагонів мав розпочатися через 12 місяців після затвердження плану будівництва лінії (це затвердження відбулося 21 травня 1879 року).

Основна лінія кінного трамвая мала пройти від залізничного вокзалу по вулиці Городецькій, звернути біля оперного театру на головну вулицю (нинішній проспект Свободи), пройти через Галицьку площу до митного управління (сьогодні Митна площа). Від цієї лінії було запроєктовано гілку на Жовківське передмістя - від сьогоденної Торгової площі вздовж вулиці Жовківської (сьогодні - Б.Хмельницького) до станції Підзамче і Жовківської рогатки.

До будівництва колій і приміщення депо (разом з конюшнями) взялися у червні 1879 року. Депо розташовувалося на теперішній вулиці Ярослава Мудрого, будівля не збереглася, на її місці стоїть новий п'ятиповерховий будинок, але деякі рештки конюшні збереглися позаду цього будинку. Враховуючи вузькість міських вулиць, було вибрано вузьку колію - 1 метр.

У серпні 1879 року до міста надійшли перші вагони темно-синього кольору з білими написами і червоним контуром "Трамвай львівський". Роботи з прокладання колії закінчилися у листопаді того ж року, і 25 листопада від Митної площі здійснили першу пробну поїздку. "Газета львівська" від 27 листопада 1879 року писала: "Кінний трамвай опівдні почав пробну поїздку від свого депо до Митної площі і назад. З цією метою з депо вийшли три вагони: перший - літній відкритий, другий - з одним салоном, а третій - пасажирський, поділений на два класи. Випробування пройшли досить успішно. Трамвайний персонал, що складається з місцевих жителів, у пристойному однострої, кашкети з червоними дашками; сильних і добре вигодованих коней закуплено в Мостиськах та Бердичеві. Сигнали такі ж, як і у Відні та інших столицях; є пишалки та дзвінки..." Відкриття руху з пасажирами затягнулося до весни 1880 року через будівництво городецького підземного каналу. З травня 1880 року вагони почали перевозити перших безплатних пасажирів, а з 5 травня 1880 року почалися платні поїздки за маршрутом "Казарми Фердинанда" (ріг вул. Ярослава Мудрого і Городецької) - Митна площа". Цей день і вважається днем народження кінного трамвая у місті. На території України це був перший кінний трамвай (дещо пізніше він з'явився в Одесі, а потім і у Харкові). З 1 липня 1880 року почався регулярний рух вагонів по всій лінії. У той час у Львові рух усіх екіпажів був лівостороннім аж до 1922 року. Рух трамваїв на вокзал узгоджувався з розкладом поїздів. Оскільки підйом від казарм Фердинанда угору був крутим, до

вагона конки припрягали третього коня, за що з пасажирів брали додаткову плату. Спочатку вартість однієї поїздки по всій лінії становила 15 центів, а місячний абонементний квиток коштував 3 злотих.

У серпні того ж року завершилося будівництво другої кінної лінії на Жовківському передмісті. Однак рух на ній відкрився лише 16 березня 1881 року через те, що тривалий час у Відні не дозволяли, щоб вагони трамвая перетинали залізницю у створі нинішньої вулиці Б.Хмельницького. До 1889 року товариство "Львівський трамвай" мало у своєму розпорядженні 37 пасажирських та 3 вантажних вагони, 105 коней. Взимку на обох лініях курсувало 16, а влітку - 22 вагони.

Піковим роком за обсягом перевезень став 1894-й, коли у районі Стрийського парку відкрилася крайова виставка (протягом цього року 54 вагони і 120 коней перевезли 2692 тисячі пасажирів). З відкриттям ліній електричного трамвая зменшилася кількість пасажирів кінного.

Згідно з планом розширення електричного трамвая обидві лінії кінного мали бути електрифіковані у 1908 році. Рух вагонів кінного трамвая по лінії площа Торгова-Жовківська рогатка припинився 14 грудня 1908 року, а по головній лінії - від головного вокзалу до Митної площі - 29 грудня 1908 року.

15 січня 1909 року на кінному ринку відбувся розпродаж 60 трамвайних коней. Вагони кінного трамвая почали використовувати як причепні до моторних вагонів електричного трамвая. Депо на нинішній вулиці Ярослава Мудрого також було передане електротрамваю. На цьому й закінчилася історія львівського кінного трамвая.

1908
- 1880
28р.

Кінний та електротрамвай на площі Галицькій у Львові.

У минулому номері "Галицької брами" ми розпочали знайомство з Загальною крайовою виставкою 1894 року, сторіччя якої відзначаємо нині. Але підготовка до її відкриття почалася задовго до 1894 року. Були і попередниці виставки. Отже, як все відбувалося?

ДО ІСТОРІЇ

100-ліття

архітектурного

спектаклю

Вперше думка організувати господарчу виставку у Львові виникла в середовищі галицького Господарського товариства 29 січня 1847 року. Тоді було вирішено після кожних літніх зборів членів товариства проводити виставку художоби, що буде супроводжуватися врученням нагород власникам кращих екземплярів. Пропозицію було затверджено владою, однак виставка, яку було заплановано на 1848 рік, не відбулася через відомі революційні події.

У 1851 році Львівська торгово-промислова палата організувала першу промислову виставку, що проходила з 20 червня по 31 липня 1851 р. і розташовувалась на ділянці Вендриховських (у районі сучасного парку ім.І.Франка). Виставка налічувала 650 експонатів ремісничих та промислових виробів. Серед продукції, виготовленої у Львові, були столярні, слюсарні, ювелірні вироби, взуття, а також скульптурні роботи Павла Ойтеле. Всі видатки на проведення виставки взяло на себе місто. Участь у виставці для виробників була безоплатною, безоплатним був і вхід для відвідувачів.

Також галицьке Господарське товариство 27 лютого 1875 р. висловило з ініціативою не пізніше 1877 р. організувати у Львові сільськогосподарсько-промислову виставку. Було створено комітет з 5 чоловік, на чолі якого став граф В.Дзедушицький, бувший краєвий маршал. Місцем для виставки було обрано так званий сад Яблоновських. На цій ділянці, що відома спочатку як лан Малечковських, в XVII ст. гетьман С.Яблоновський побудував палац і заклав сад. У Яблоновських ця місцевість залишилась до 1822 р., коли сад разом з палацом перейшов у власність влади, що перетворила палац у казарми, а на місце саду зробила плац для військових навчань. Командувач військами у Львові генерал граф Найперг віддав це місце комітету виставки для її благоустрою.

Головний вхід на виставку знаходився з боку вул.Зеленої. Напроти входу здіймався головний павільйон з фасадом, оздобленим прапорами та гербом Львова. По обидва боки були розташовані галереї, що призначалися для промислових виробів. Також на виставці була продукція сільського господарства, художоби, коні, сільськогосподарські машини, головним чином зарубіжного виробництва. Виставка, що була урочисто відкрита 6 вересня, тривала чотири тижні. Оплата за вхід була помірною, і до 6

жовтня виставку відвідало 134987 чоловік, та ще наступного дня при закритті були присутні біля 8 тисяч глядачів.

Виставка 1877 року дала імпульс для активної опіки крайових установ над розвитком місцевої промисловості. Тоді ж у 1877 році було вирішено кожні 10 років проводити подібні виставки по черзі у східній та західній Галиції.

Питання про проведення чергової крайової виставки у Львові у 90-х роках розглядалося 29 червня 1892 р. на з'їзді представників різних верств та професій з усіх місцевостей Галиції. Було вирішено провести виставку у 1894 році, присвятити її 100-річчю повстання Костюшко. Уряд у Відні підтримав цю ініціативу, а імператор Франц Йосиф прийняв протекторат (опікунство) виставкою.

Діляницю, що призначалася для улаштування виставки, було передано дирекції ранньою весною 1893 р., але через несприятливу погоду підготовчі роботи, що ними керував інженер Юзеф Лубеньський, почалися лише на початку травня. Під виставку було виділено частину плоскогогір'я, що розтягнулося над парком Кілінського (Стрийський парк) близько 1000 м довжиною та 130 м шириною у самому вузькому місці. Передусім, треба було вирівняти площу, для чого необхідно було перемістити більш як 50 тис.куб. м ґрунту. Земляні роботи зайняли близько 6 місяців. Наступною серйозною проблемою було водопостачання. Для фонтанів, парових котлів, художоби, господарських потреб потрібно було на день 400 куб.м води. З цією метою було побудовано водопірну

станцію. На випадок пожежі, окрім трьох водоїмищ, близько 60 куб.м води містив мегалевий резервуар, що був знаходився на вежі. Для підвозу будівельних матеріалів та експонатів на територію виставки було прокладено залізничну колію. Спочатку на виставці планувалася близько 50 різних будівель, але під кінець травня 1894 р. їх кількість вже перевищувала сотню.

Відкриття виставки планувалося на 1 червня, проте ерцгерцог Карл Людвіг, який від імені імператора мав відкрити виставку, затримувався і прибув до Львова 4 червня. Вранці у вівторок 5 червня жителів міста розбудили звуки оркестру, що крокував вулицями. Починався день урочистого відкриття виставки. Після богослужіння у кафедральному костюлі публіка рушила до Стрийського узгір'я.

На головній площі біля павільйону промисловості зібралися організатори та учасники виставки, крайова та міська влада, генералітет, духовенство. Об 11 годині на площу разом з намісником графом К.Бадені прибув ерцгерцог Карл Людвіг. Біля павільйону промисловості високого гостя привітав голова комітету виставки князь Адам Сапега. У головному залі, де стояв на підвищенні трон під блакитним балдахіном, відбулася церемонія відкриття. А.Сапега виступив з промовою, в якій розповів про завдання виставки і наприкінці звернувся з проханням до Карла Людвіга відкрити виставку. У цей момент пролунав салют, задзвонили дзвони, оркестр виконав гімн.

У своєму виступі Карл Людвіг запевнив, що відчуває себе щасливим, маючи можливість через таку радісну та значну подію знову відвідати край, що так полюбив ще під час своєї молодості. (Карл Людвіг прожив у Львові 2 роки. Він прибув до Львова уперше 23.12.1853 р. і проживав у лівому крилі будинку Кредитного земельного товариства на вулиці, яка з 30.07.1855 носила його ім'я, а літо провів на віллі Скушинських на вул.Липовій. 19.08.1866 ерцгерцог поїхав зі Львова до Інсбруку). Завершуючи виступ, Карл Людвіг сказав: "За дорученням і від імені Його Імператорської та Королівської Апостольської Величності, нашого Всемилощивішого Імператора та Короля проголошую виставку відкритою".

Про найбільш цікаві павільйони та споруди крайової виставки 1894 року ми розповімо наступного разу.

СВІТЛО ГАСОВОЇ ЛАМПИ, ЩО ВПЕРШЕ СПАПАХНУЛО У ЛЬВОВІ БІЛЬШЕ 130 РОКІВ ТОМУ

Питання, де вперше був одержаний ламповий гас, у літературі висвітлено слабо і суперечливо. У 10 томі варшавської "Енциклопедії загальної" за 1875 рік у статті "Скальне масло" вказується, що розробки з нафтоперегонки розпочалися в Галичині у 1853 році. Натомість, дореволюційна енциклопедія Южакова називає ім'я винахідника газової лампи - Силлимен - і подає іншу дату - 1855 рік.

Отже, перша відправна точка нашого екскурсу в історію - Галичина, 1853 рік.

...Осіннім вечором до пасажу Миколяша на початку вулиці Коперника, де містилася аптека "Під золотою зіркою" (сьогодні аптека N 24), під'їхав кінний екіпаж, а за ним фіра з декількома бочками нафти. З екіпажа вийшов бориславський винокур Абрахам Шрейнер і попрямував до господаря пасажу Пітера Миколяша. Незабаром той викликав до себе двох магістрів фармації Яна Зеха і Ігнатія Лукасевича, які працювали в його аптеці.

Ян Зех був чех, Ігнатій Лукасевич походив з вірмен, що поселилися ще у княжому Львові, а Пітер Миколяш - угорець.

Отже, Абрахам Шрейнер завітав до Миколяша, щоб на вигідних умовах запропонувати йому, а точніше його аптекарям, розробити методику одержання горілки з ... нафти.

Важко сказати, якою була перша реакція аптекарів на цю пропозицію. Очевидно, вислухали її із скептичною посмішкою, адже перегонкою нафти вони займалися давно - продукти її використовували для виготовлення мазей і ліків. Однак, аптекарям довелося підкоритися волі господаря, якому вже привиджувалися великі прибутки.

Минуло декілька місяців напруженої дослідницької роботи. І ось у березні 1853 народилася ідея обробити одну із рухомих фракцій нафти сірчаною кислотою. В результаті було одержано прозорий продукт, який горів спокійним яскравим полум'ям, не коптів і на відміну від знаних нафтових фракцій не мав неприємного запаху.

Звичайно, горілкою тут, як кажуть, і не пахло, однак аптекарі зметикували, що одержаний продукт (вони його назвали "нова камфіна") можна застосовувати як паливо для гнотових ламп, а, торгуючи ним, відкрити власне, незалежне від господаря діло. Цього ж місяця вони замовили львівському бляхареві Адаму Братковському металеву гнотову лампу, паливом для якої служитиме перший у світі гас. Виріб виставляли кожного вечора у вітрині аптеки. Однак львів'яни сприйняли новинку досить байдуже, замовлень на нове паливо не було. Ця, на перший погляд, незрозуміла неувага була наслідком доволі вагомих причин.

У кінці XVIII - на початку XIX століть почастишали спроби використати нафту і нафтопродукти для освітлення. У кожній відомій нафтоносній місцевості з'явилися свої піонери одержання протогасу. Однак у цьому паливі поряд з власне гасом була і значна кількість легких та ароматичних фракцій сірки. Це робило "лампове масло" вибухонебезпечним, кіптявим, попит на такий гас швидко падав, його виробництво згоралося.

У Прикарпатті нафта відома з XIII століття. Першим ученим, який займався дослідженням прикарпатської нафти, був професор Львівського університету Ігнацій Мартинович.

Спроби використати прикарпатську нафту і нафтопродукти для потреб

освітлення не припинялися і в XIX столітті. Є відомості і про карпатських селян, які кустарно переганяли нафту.

Однак продукти такої перегонки не були справжнім гасом, оскільки мали багато домішок. Ось чому львів'яни не поспішали купувати товар, який виготовляли Зех і Лукасевич. Та їхні побоювання були даремними. Львівські аптекарі вперше застосували хімічне очищення газової фракції, що дозволило їм одержати продукт, який відповідав поставленим вимогам. Це і було зафіксовано в дипломі, який 27 травня 1853 року був виданий Зеху віденським патентним органом. В ньому винахід кваліфікувався як спосіб очистки нафти для використання в освітленні та опаленні.

Яка подальша доля гасу? Несподівано аптекарям допомогли медики. 31 липня 1853 року у міській лікарні при світлі газових ламп була проведена термінова нічна операція. Так було доведено, що новий світильник не лише безпечний, а й гігієнічний. Цей випадок дав поштовх різкому зросту попиту на гас.

Життєві шляхи львівських винахідників склалися по-різному. Менш спритний Зех обмежився тим, що відкрив на вулиці Краківській невелике підприємство для виробництва гасу з привозної нафти. Однак незабаром у лабораторії трапився вибух і пожежа, під час яких загинули його дружина та її сестра. Очевидно, з цієї причини Зех відійшов від діла. Дальша його доля невідома.

Лукасевич вирішив поставити справу на більш солідну основу. Він організував товариство для розробки нафтових родовищ. У зв'язку з не вигідною кон'юктурою на земельні ділянки поблизу Дрогобича-Борислава він побудував нафтопереробний завод біля Кросно (тепер територія ПНР). Тому саме в Польщі широко відомий Лукасевич як винахідник гасу і газової лампи.

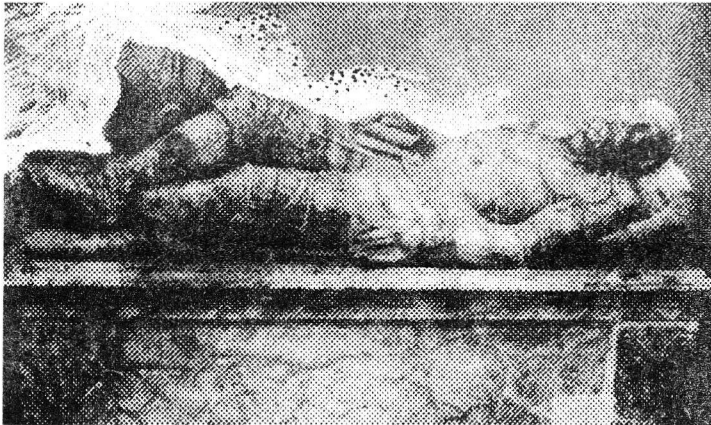
Тепер згадаємо про Силлимена, про якого написано в енциклопедії Южакова. Яку роль відіграв він у справі одержання лампового масла?

Відповідь на це запитання можна знайти у двотомному довідниковому виданні "Галичина" за 1910 рік. Його упорядник, розповідаючи про історію галицьких нафтопромислів, зокрема, повідомляє, що Силлимен, незалежно від Зеха і Лукасевича, вперше здійснив хімічне очищення нафти в Америці у 1854 році.

Повернемося ще до одного персонажа нашої історії - Абрахама Шрейнера. Розуміючи, що його справа "прогоріла", він, захопивши з собою зразок газової лампи, помчав у Відень, щоб продати її ділку Дітмару. Той надав виробу привабливішого вигляду і почав продавати лампу на ринках Європи. Це також сприяло тому, що про пріоритет львів'ян у винаході гасу та газової лампи було швидко забуто.

Від часу, коли було зроблено цей видатний винахід, минуло більше 130 років. Однак, думаємо, і сьогодні львів'янам та гостям міста цікаво було б довідатися, що першу спробу хімічного очищення нафтової фракції зроблено в Львові. Варто також, щоб про це повідомляла меморіальна табличка, а аптека N 24 була введена у список об'єктів, про які розповідають своїм слухачам екскурсоводи.

МАРМУРОВІ ПЕРДИНИ ЖУРАВНО

Кажуть, все боїться часу, а час боїться пірамід, каменю, до якого приклала свого розуму та праці людина. Таким цікавим літописом краю у камені є дивні вироби з журавнівського алябастру.

Історія містечка Журавна, щедро залишена нашими предками, до недавнього часу тихо споглядала на нас творіннями великих італійських та галицьких різь'ярів по алябастру, які безпечно були забуті нащадками.

А все почалося дуже давно, коли з прадавнього моря Тетіс мільони років тому вирости чарівні гори-велетні - Альпи та Карпати, в надрах яких люди почали видобувати мармури для прикрас своїх замків, палаців та будинків.

В Галичині ж алябастр же було знайдено біля містечка Журавно на лівому березі річки Дністер, де височить вкрите буковим та грабовим лісом пасмо гір, що називається Бакоцино. Гора ця, ніби колос посеред плоскої та рівної, як стіл, рівнини, яка у XVII-XVIII ст. приносила найкращі по всій Австрії врожаї запашиного сіна. Журавно ж прославилось у ті часи ярмарками, на яких продавали волів, биків та коней. Тоді ж на Бакоцині і було знайдено унікальний камінь, що відсвічує багатьма кольорами. Місцеві жителі назвали його алябастер.

Перша згадка про різьбу з алябастру відноситься до 2 половини XVI ст., коли в Європі була мода на алябастрові вироби. Ендріх Згодліві (це псевдонім одного з відомих майстрів того часу Генріха Горста) орендував у власників міста Журавно алябастровню і виготовляв тут всі алябастрові оздобы та фігури.

Він оздобив алябастровими виробами з Журавна каплицю Павла Новокам'яна на Ринку у Львові та вирізьбив алябастрових лицарів (1587-1615 рр.), які знаходяться у Домініканському костелі. Приблизно в той же час в Журавно працював загадковий майстер по алябастру Якуб Трвалій. Вперше це ім'я відкрив мистецтвознавець Мечислав Потоцький за надгробними написами на пам'ятнику Мнішек в м.Кросно. Цікаво, що її син теж мав ім'я Якуб. Можливо, майстром по алябастру був саме він. Але це достовірно не відомо.

Традиція виробів з алябастру зберігалася протягом всього XVII ст., хоча твори цього періоду вже не досягали попереднього високо художнього та технічного рівня. І хоча в Журавно творили і італійці, і німці, і вихідці з Шльонська, всі алябастрові твори мали вже специфічну провінційну інтерпретацію. Мало пройти сто років, поки Адам Жебровський, власник м.Журавна в кінці XVIIIст., не відновив різьб'ярство по алябастру і не збудував алябастровню на місці бакоцинського монастиря.

У кінці XVIII ст. Журавно переживає справжній ренесанс у містобудуванні. Всі будинки на ринку та біля в'їзних міських брам були двох- та трьохповерхові, муровані з каменю. В кожному були майстерно оздоблені алябастром каміни. Шкода, але цей камінь може зберігатися лише в середині будинків і при сталій температурі, тоді як дощі, волога, сніг та вітри руйнують його дуже швидко. Ось чому чудові статуї, кейткові вази та фонтани, що прикрашали в англійському стилі парк біля палацу Жебровських, по смерті останнього з них Тадея в 30-х роках XIX ст. були знищені часом, а промисел алябастру знову занепадав. Алябастрова пам'ятка тих часів - каплиця Боїмів у Львові роботи майстра 1 пол. XVII ст. Йогана Пфістера.

(Продовження в наступному номері.)

Життя славетних земляків

ІВАН ЛЕВИНСЬКИЙ - ПОРТРЕТ НА ФОНІ ЕПОХИ

“Іван Левинський - інженер, архітектор-будівничий, промисловець, професор Львівської політехніки і член багатьох українських установ передвоєнної доби - на жаль, мало відомий сучасному поколінню. Він належав до ряду тих великих, хрустально чесних і характерних, але тихих робітників-творців, імена яких невідомі широким кругам суспільності”, - такими словами починалась маленька книжка, видана у 30-ті роки нашого століття агрономічно-технічним товариством “Праця” імені Івана Левинського з метою вшанування пам'яті фундатора. Вона містила кілька рефератів, присвячених І. Левинському та виголошених на “академії”, яку “Праця” організувала у 1930 р., і впродовж тривалого часу лишалась основним джерелом вивчення біографії знаменитого українського підприємця і архітектора кінця XIX - початку XX ст.

Відтоді минуло шість десятиліть, однак і нині не можна сказати, що особа Івана Левинського є добре відомою українському суспільству, хоча публікації наступних років привернули ширшу увагу до його постаті. Тому на сторінках “Галицької брами” починаємо розповідь про цю велику людину.

Іван Левинський народився 6 липня 1851 р. в прикорнатському містечку Долина, адміністративному центрі одного з повітів тодішньої Галичини. Його батько, який так само мав ім'я Іван, був у Долині директором народної школи. Існує генеалогічна реконструкція, за якою у XVIII ст. рід Левинських мав шляхетство і герб “Сас”, а в пізніші часи став родиною священиків. Мати - Йозефа Левинська (до одруження - Хаузер) за походженням була німкенню, з сім'ю боварських переселенців.

Іванове дитинство не було безхмарним. На сьомому році життя хлопець осиротів: помер батько. Майбутній архітектор-будівничий ріс під дбайливою опікою матері, яка, лишившись з малою пенсією, енергійно взялася до праці, щоб вивести дітей у люди, а сина Івана віддала до середньої школи в Стрию. Тут він закінчив чотири класи, після чого пішов допомагати дякові у церкві, оскільки на подальше навчання у школі не було коштів. Маючи гарний голос, він міг зробити кар'єру дяка. Однак талановитому юнакові така можливість здавалась надто ординарною - його вабив Львів...

Тогочасний Львів жив передчуттям змін, які вимальовувались на політичному горизонті: Австрія перетворювалась у конституційну державу. З'явилась перспектива автономії коронних земель і отримання містом нового, більш високого статусу, яким воно з часом буде широко користатись, інтенсивно розвиваючись до початку війни 1914 року. Отже,

І. Левинський приймає рішення їхати шукати щастя у Львові, де у війську в ранзі фельдфебеля служив його брат. При підтримці брата він навчається в реальній школі, додатково заробляючи на життя лекціями, і завершує середню освіту. Наступна мета, яку ставить перед собою амбітний юнак, - здобуття вищої освіти в Технічній академії.

Цей заклад, перейменований у 1877 р. в Політехнічну школу, спеціалізувався у підготовці фахівців в галузі технічних дисциплін. Іван Левинський вступає до нього у 1869 році. На другому році навчання у списках студентів його вже відзначено як стипендіата. В академії відбулось знайомство Левинського з людиною, яка відіграла значну роль у його професійній біографії - Юліаном

Захарієвичем, провідним архітектором Львова другої половини XIX ст., визнаним лідером тодішньої львівської архітектурної школи, майбутнім ректором політехніки. Згодом вони стануть співниками в будівельному підприємстві і співавторами ряду архітектурних проектів. У 1874 р. І. Левинський закінчує академію як випускник відділу інженерії.

Починаючи самостійну фахову діяльність, необхідно було здобувати ім'я і позицію в обраній професії. Цієї мети І. Левинський досягне за півтора десятиліття. Власну концесію, яка давала право незалежно займатись будівельним підприємством, Іван Левинський отримав у 1881 р. Відомо, що він відкрив маленьке проектно-технічне бюро на вулиці Личаківській, 6, яке згодом переніс на Капітульну площу (зараз пл. Катедральна, 7).

Мабуть, спочатку І. Левинський виконував невеликі роботи, частіше - суто інженерного характеру. До кінця 1880-х рр. в ролі архітектора-будівничого він ще не виділяється серед своїх колег - А. Каменобродзького, В. Равського, Ю. Цибульського, Я. Шульца та інших майстрів львівського неоренесансу. Як фахівець він лишається в тіні таких визначних архітекторів того часу, як Ю. Захарієвич, автор монументальної будівлі корпусу Політехнічної школи, чи Ю. Гохбергер - з його амбітним проектом будинку галицького сейму. Тим не менш і на початку своєї професійної діяльності в місцевому інженерсько-архітекторському середовищі він став фігурою доволі відомою та активною. Зокрема, Іван Левинський був одним із засновників найбільшої і найвпливовішої в Галичині кінця XIX - початку XX ст. корпорації, яка об'єднувала представників технічного фаху - Політехнічного товариства, створеного у 1877 р. Таким чином, Левинського можна вважати одним з перших організаторів інженерського руху у Львові.

Інший важливий етап у здобуванні І. Левинським позиції у сфері будівельного промислу - купівля на околиці тодішнього Львова, в південно-західному секторі міста, великої земельної ділянки, яка тягнулася смугою вздовж вулиць Крижової і Набеляка (теперішні Пушкіна і Котляревського) - так званої Кастелівки. Іван Левинський купує її спільно із своїм учителем Ю. Захарієвичем. У 1885 р. на цій території він засновує власний фабричний заклад. Оселяється тут з родиною.

І. ЖУК.

(Продовження в наступному номері)

ПЛАСТИЧНА

ПАНОРАМА

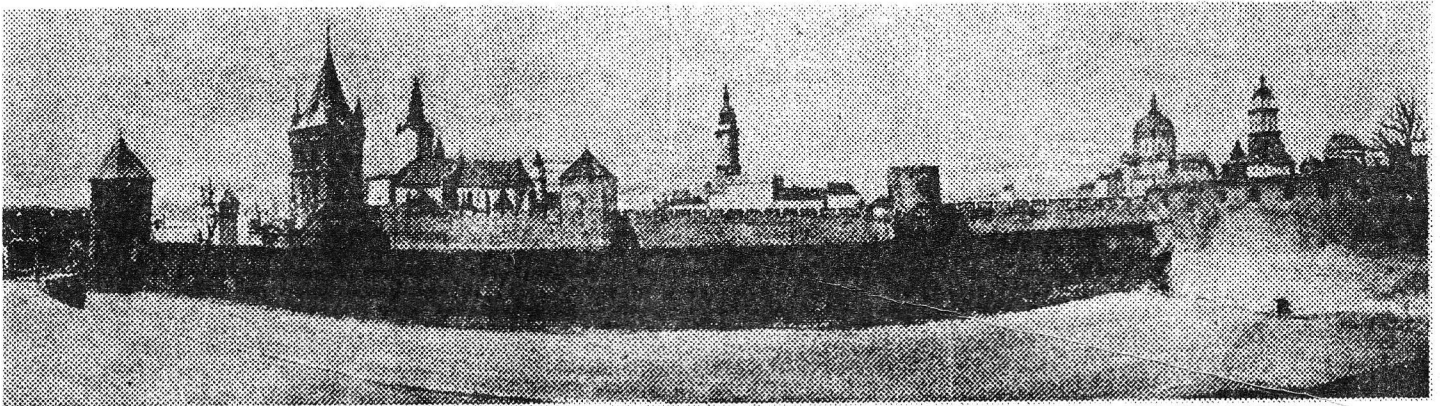

Фото 1.

Наприкінці I половини XIII століття східні обрії Європи затягнули грозові хмари. Незліченні орди степових кочівників розливались на просторах Русі, підкоряли князівства, гнали в полон мешканців, палили і грабували села і міста. 1240 року впав Київ. Черга приходила і на держави Східної та Центральної Європи.

На той час західні околиці Русі об'єднувало міцне Галицько-Волинське князівство, яке завдяки мудрій і далекоглядній політиці князя Данила Галицького було тісно пов'язане сімейними і політичними узами з найближчими європейськими країнами. Проте, сил протистояти нападам татаро-монголів не вистачало. Князь Данило розпочинає будову низки укріплених міст, які повинні були стати щитом на шляху завойовників. Був серед них і Львів.

Укріплення княжого Львова, як і більшості давньоруських міст, спиралось на природні особливості - узгір'я та болотисту рівнину Полтви. Проте, добре ознайомлений з західною містобудівною традицією, син Данила князь Лев (одружений з дочкою угорського короля Бели IV) розумів необхідність посилення столичної фортеці регулярними укріпленнями. У 1270 році він наказав вирубати ліси, змінити русло Полтви, вивільнивши таким чином нові площі на південній околиці княжого городу. Протягом трьох з половиною

віків (Львів в цей час вже захопила Польща) він зберігав славу нездобаного міста - передмур'я християнства, форпосту західної цивілізації на східних рубежах Європи.

Особливо зросла зацікавленість до військової історії міста у 20-30-і роки нашого століття, коли Галичина знову стала східним обрієм відновленої польської держави.

Природньо, що краєзнавців, істориків, художників, архітекторів цікавив вигляд міських укріплень XVI-XVII століть - часу найбільшого розквіту і могутності феодального Львова.

Першу спробу реконструювати вигляд старого Львова зробили художники З.Розвадовський та С.Яновський, які для крайової виставки 1929 року в Познані виготовили величезну діораму міста при погляді на нього з узгір Цитаделі. Ця діорама у збільшеному вигляді повторювала широко відомий найстаріший вид Львова 1618 року за малюнком королівського архітектора Ауреліо Пассаротті. Проте, був у Львові дослідник, який поставив собі набагато важче завдання - створити у масштабі 1:200 пластичну панораму, яка охоплювала б середмістя і найближчі околиці. (Фото 1). Панорама повинна була розташовуватись в спеціально збудованому павільйоні.

За проектом архітектора, експозиційна частина склада-

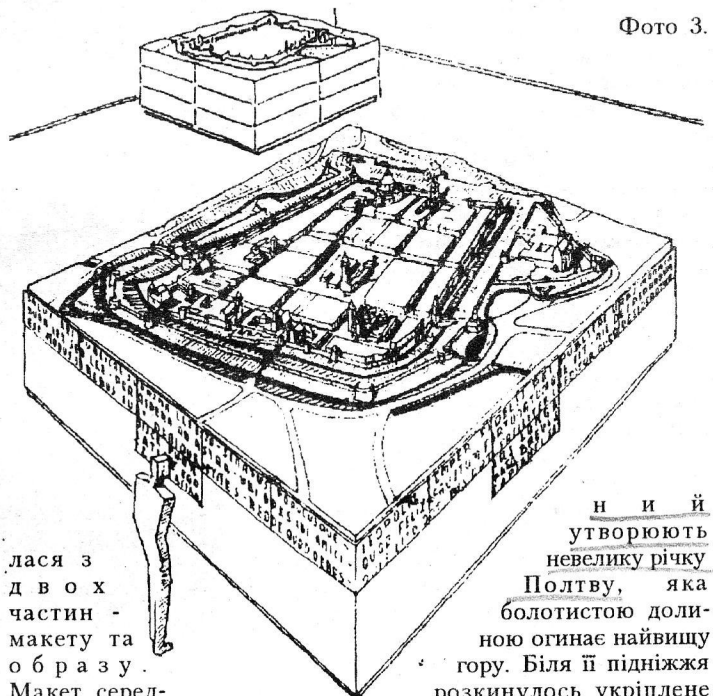

Фото 3.

лася з двох частин - макету та образу. Макет середмістя і околиць, виконаний з липового дерева, займав коло діаметром 15 метрів. Навколишню округу відтворював образ, намальований на кільцевій стіні висотою 1,5 метра. Вдовж цієї кільцевої стіни йшов зовнішній коридор, з якого відвідувачі мали можливість розглядати панораму міста. Передбачалася також рухома платформа, яка розміщеним на ній глядачам створювала б ілюзію обльоту міста на висоті 350 метрів.

А тепер поглянемо очима уявного відвідувача на панораму. Кільце зелених пагорбів розрізане багаточисленними потоками. Три найбільших з них - Вулицький, Залізноводський і Пасіч-

ний утворюють невелику річку Полтву, яка болотистою долиною огинає найвищу гору. Біля її підніжжя розкинулось укріплене місто. З усіх чотирьох сторін його оточують земляні вали. На них споруджено потужні бастіони: Малий та Королівський белюарди, Порохова вежа, Белюардин, Королівська та Бернардинська бастей. Ці укріплення знаходились на східному, найбільш вразливому боці.

Ближче до міста з північної, східної і південної сторін було розташовано Низький мур з багаточисленними напівкруглими бастеями. З них захисники твердині артилерійським вогнем могли змести ворога, що прорвався на вали.

Якщо ж і ця лінія оборони падала, місто захищав Високий мур - восьмиметровий, підсилений фортечними

Я Н У Ш А В І Т В І Щ Ь К О Г О

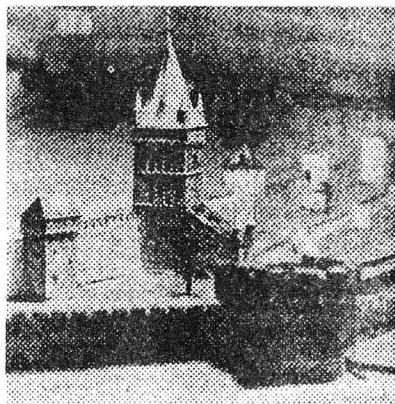

Фото 2.

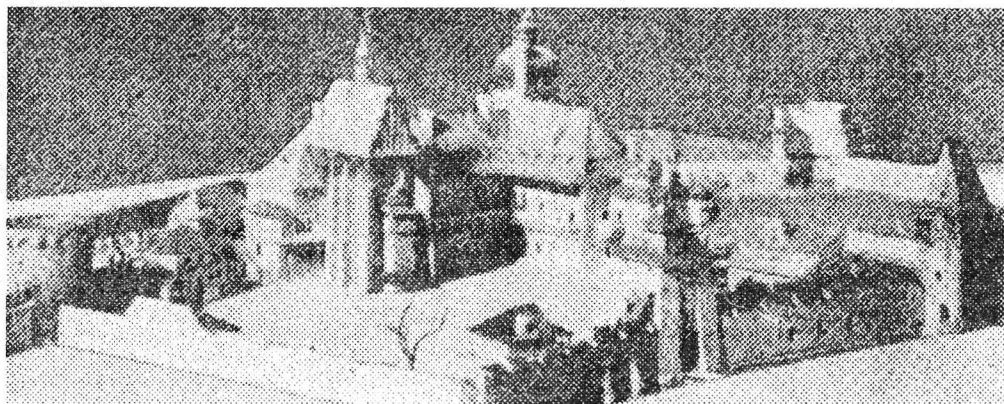

Фото 4.

вежами та потужними оборонними комплексами Низького замку, Краківської і Галицької брам.

Саме з них виходили основні дороги на всі сторони світу. Просто на північ шлях з Краківської брами вів на Волинь - сьогодні це вулиця Б.Хмельницького. Вздовж нього знаходилась найбільша кількість православних храмів - Св.Іоана Богослова, Св.Теодора, Параскеви-П'ятниці, Св.Онуфрія, Св.Миколая та багато інших. Це залишки колись потужного первісного Львова Данила Галицького. Тут же знайшли притулок вірмени і євреї. Багаточисленна їх громада користувалася особливою прихильністю королівського старости. Тільки померлих їм доводилося ховати далеко за болотами Полтви біля підніжжя гори Страчень. На захід від Волинського шляху дорога вела до Кракова. Тут теж зустрічалося багато церков та костелів. Над усіма гордо височів митрополичий храм Св.Юрія.

Вузькою доріжкою повз масток єзуїтів повертаємось на берег Полтви. Серед мочар і болот в монастирі Св.Станіслава знайшли притулок "недоторкані" середньовічного Львова - хворі на проказу. Вузьким містком і Єзуїтською фірткою повертаємось до міста. Проминувши Галицьку браму, сьогоднішньою вулицею Зеленою дорога веде на рівнини Поділля і через них до багатих земель Молдавії. Це дорога теж має свої відгалуження. Біля

Залізноводівського потоку Стрийський шлях прямує до карпатських перевалів і далі на Угорщину. А зразу ж за Бернардинським монастирем Глинянська дорога виводить на Ялівець, де формуються купецькі каравани до Каффи в Криму і в царство турецького султана.

Закінчивши "обліт" міста, відвідувачі переходять на верхню платформу, накриту товстими плитами прозорого скла, через які можна розглянути середмістя з висоти 600 метрів. Для бажаючих більш детально ознайомитись з окремими будівлями передбачалась система перископів з нижнього ярусу панорами.

Особливо велику роботу провів автор у відтворенні плану укріплень середмістя. Він детально вивчив усі існуючі документи, на місцевості дослідив навіть найменші залишки укріплень і створив нову, найбільш повну концепцію міських фортифікацій, яка нараховувала 95 об'єктів. Підтвердження припущень Я.Вітвицького наступило у 70-х роках, коли під час реконструкції площ біля Королівського і Міського арсеналів у землі було виявлено бастіон Низького муру, саме там, де їх вказав дослідник.

Було виготовлено макети Низького замку (фото 4), Ратуші, комплексу Бернардинів, Краківської і Галицької (фото 2) брам. В оперному театрі міста експонувався макет середмістя у масштабі 1:500 (фото 3).

Звичайно, реалізація такої експозиції привернула б до міста численних туристів з краю і закордону. Януш Вітвицький обгрунтовано розраховував на підтримку магістрату міста для свого проекту. Але справа побудови і фінансування панорами знайшла серйозні заперечення серед львівських істориків. Відомий дослідник львівської старовини директор міського архіву професор О.Чоловський провів експертизу представлених Я.Вітвицьким документальних матеріалів і дійшов висновку, що існуюча іконографія не дає можливості точно відтворити вигляд XVII століття.

Суворю оцінка професійних істориків не знеохотила ентузіаста відтворення вигляду давнього Львова. Януш Вітвицький засновує "Товариство побудови пластичної панорами Львова", яке очолив професор Політехніки М.Осінський. Товариство оцінило кошти побудови у розмірі 715 тисяч злотих. Враховуючи довготривалість реалізації плану побудови, товариство просило у магістрату часткової допомоги, розподіленої на чотири роки. Оскільки магістрат не надав цієї допомоги, в тодішніх львівських часописах було розгорнуто пропагандистську кампанію проти міських властей, яка інколи виходила за межі пристойності.

Німецька окупація Львова не припинила роботи архітектора над панорамою. Використовуючи будь-які

можливості, він продовжував шліфувати подробиці зовнішнього вигляду макетів окремих будівель і укріплень середмістя в цілому. В першому радянському путівнику по Львову, випущеному видавництвом "Вільна Україна" у 1945 році, є згадка про цю панораму, яка була доступна відвідувачам в майстернях на вулиці Вірменській, 23.

Велике переселення польських мешканців Львова до ПНР зрушило з місця і Я.Вітвицького. Деякий час він вів переговори з новими властями про купівлю макету, але, не досягнувши угоди, відправив його у Польщу. І раптом при нез'ясованих обставинах загинув у 1946 році. Поховано його на Личаківському цвинтарі Львова.

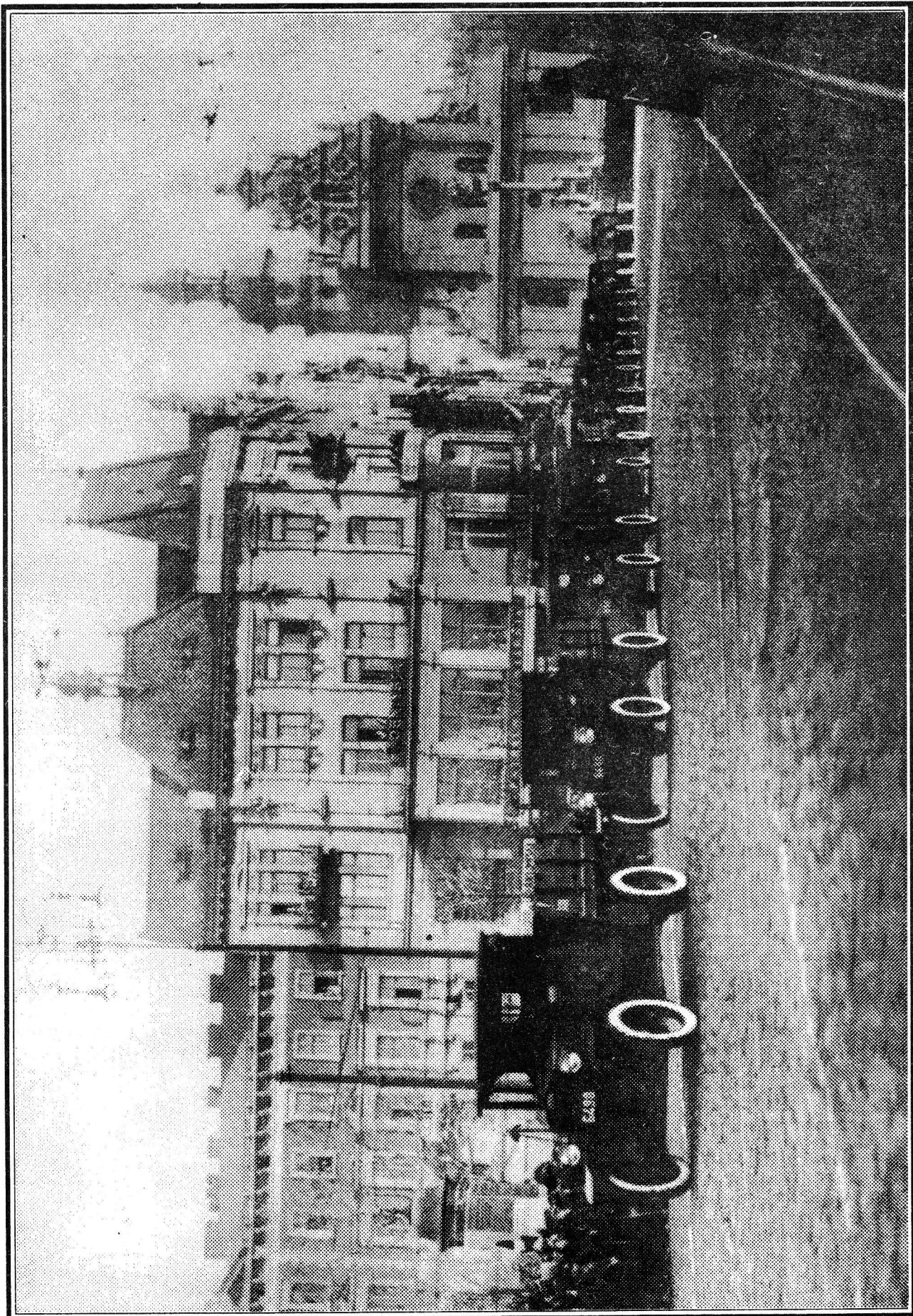
А панорама? Зараз вона знаходиться у приватній власності спадкоємців Януша Вітвицького і зберігається в музеї архієпископії у Вроцлаві.

Можливо, міській адміністрації варто зацікавитись долею цієї унікальної історичної пам'ятки міста і докласти усіх зусиль для її повернення у Львів.

О. ШИШКА,

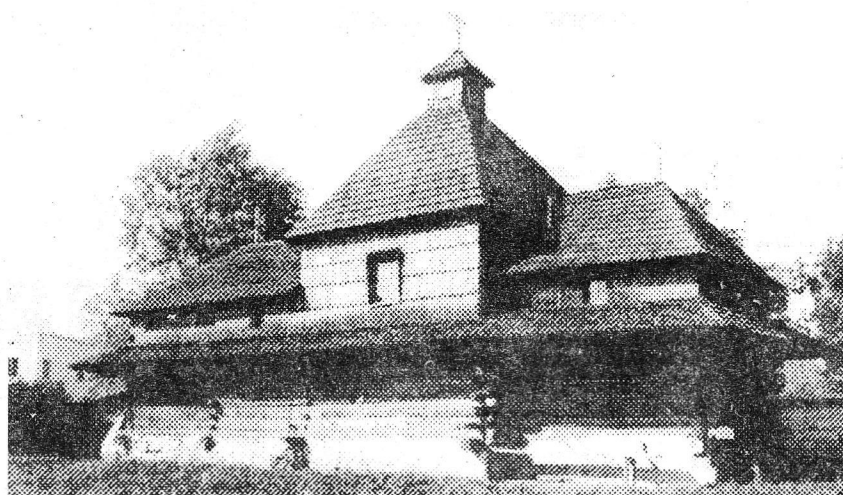
Директор науково-технічної бібліотеки "Львівської політехніки".

Від редакції: розповідь про подальшу долю панорами ми продовжимо в наступному номері "Галицької брами".

Ще вчора чи колись було ?..

Шпальта інституту "Укрзахідпроектреставрація"

РЕСТАВРУЄТЬСЯ УНІКАЛЬНА ЦЕРКВА В СИХОВІ

Наче диво, стоїть маленька дерев'яна Троїцька (або Сихівська) церква на краю багатопверхової забудови Сихівського масиву Львова. Збудована вона була у 1654 році в селі Сихові, розташованому неподалік від Львова. А у 1683 році стіни та намет центрального зрубу були розмальовані. До другої половини XX ст. церква багато разів перебудовувалась і ремонтувалась, що, звичайно, змінило її початковий вигляд.

Коли у 1974 році Сихівську церкву передали Львівській картинній галереї і в ній збиралися відкрити музей, виникла необхідність дослідити споруду, розібратися у всіх перебудовах, відкрити її первісний вигляд, а також дослідити і реставрувати стінопис. Цю роботу в комплексі виконували архітектори, художники, мистецтвознавці, інженери-хіміки інституту "Укрзахідпроектреставрація" (м.Львів).

Одночасно з дослідженням архітектури проводилось і дослідження стінопису. Як свідчить напис біля вікна на південній стіні, церкву було розмальовано у 1683 році. Стінопис повністю покриває стіни на верх наві. Чи був стінопис у бабинці або вівтарі, сказати важко, бо стіни покриті товстим шаром зеленої олійної фарби, а після цього там вже нічого не могло зберегтися. Але, скоріше за все, у Сихівській церкві було розмальовано лише наву. У нижній частині південної та північної стін намальовано портрети святих воїнів, які вписано у прямокутні рами і великий орнаментальний фриз, що композиційно об'єднує обидві стіни. Вище, на південній стіні розміщено великі монументальні композиції: ліворуч - портрет ктитора чоловіка і жінки, що стоять навколішках перед св.Миколою, що благословляє їх. Праворуч від вікна - "Воздвиження Чесного Хреста" з величезним натовпом людей, які мають характерні портретні

рис. Його ж пензлю, як і вище згадані композиції і портрети, належать сцени "Страшного суду". Зображення "неба" з апостолами, Богородицею та Іваном Хрестителем і Ісусом Христом в мандорлі розміщено у південній частині намету, сцени з пекла і апокрифічне моління Івана Хрестителя, як і належить, на західній стіні наві. Типажі в усіх сценах - круглолиці, з великими очима, дуже виразні, характерні. Малюнок у цього майстра досить спрощений, постаті присадкуваті, з об'ємом, що ледве позначений лінією, побудова композиції - врівноважена, з використанням лінійної перспективи, необтяжена зайвими персонажами. Яскравою рисою творчої манери є схильність до портрету.

Інша манера простежується у сценах "Спасіння Іони з чрева кита", "Старозавітній Трійці", "Страстях" (північна стіна і верх), "Розп'яття" (східна стіна) та зображення Апокаліптичного моря, що відає мерців, - у східній частині верху церкви. Тут відчувається монументальність у побудові сцен, драматизм у передачі настрою, що з найбільшою силою проявилось у "Страстях" та "Розп'ятті". Постаті персонажів вишукані, гнучкі, вільні і прекрасні в русі.

На час досліджень стінопису неможливо було визначити його колорит, таким товстим шаром непрозорої півки, кіптяви та порошу він був покритий.

Але після того, як фахівці розібралися у стані фарб та ґрунтів, в'яжучих, записях, захисній півці, підібрали матеріали, можна було приступати до його реставрації.

На жаль, на багато років ця робота була покладена "на полицю". У 80-х роках, коли йшла розбудова Сихівського масиву, міська адміністрація запропонувала перенести церкву у музей народної архітектури та побуту, що

привело б до майже повного знищення стінопису. На захист церкви стала науково-мистецька громадськість Львова.

У 1989-90-х роках церкву було передано громаді. З великою вдячністю треба відзначити, що люди за свій кошт перекрили церкву гонтами, відновили паркан і впорядкували територію.

І тільки в 1994 році завдяки допомозі начальника Львівського міського управління охорони історичного середовища В.Швеця та його заступника Р.Даца спеціалісти приступили до реалізації проекту. З часу складання проектної документації минуло майже 20 років. За цей час прогресувала руйнація живопису, збільшилися його втрати, у ще гірший стан прийшла деревина. Багато з матеріалів, запропонованих для реставрації, на жаль, зникли з нашого вжитку або морально застаріли, з'явилися нові, більш досконалі. І знову художники-реставратори приступили до підбору матеріалів. А потім під керівництвом досвідченого спеціаліста Надії Скрентович приступили до роботи.

За три місяці вдалося реставрувати живопис на двох гранях намету. Одразу кинулось в око, що дійсно тут працювали принаймні два майстри. Скоріше всього, сихівський стінопис - робота львівських майстрів.

Будемо сподіватися, через два роки завдяки праці реставраторів відкриється ще одна сторінка нашої культури, а до унікальних творів стінопису українських дерев'яних церков додасться ще один. Доречно буде нагадати, що розписи українських дерев'яних церков є дійсно унікальним явищем світової культури.

Н. СЛІПЧЕНКО.

Керівник відділу мистецтвознавства та реставрації живопису інституту "Укрзахідпроектреставрація"

Ву- лиця -мід сьво- ва

СТАВРОПІГІЙСЬКА

Коротенька стежка, що вела від Ринку до монастиря домініканців, не пізніше 1405 р. дістала назву вул.Божого тіла, бо монастирський костюл був збудований в ім'я Божого тіла. Так вона називалася більше двох століть. А у XVII ст. вулиця змінила свій вигляд. В цей час вона була проходом між бічними фасадами будинків сусідніх вулиць і називалася Дорогою до домініканців. У XVIII ст. це вже була вулиця Домініканська. В грудні 1944 р. вона була перейменована у вул. М.Залізняка. З 1946 р. вулиця носить сучасну назву на честь Ставропігійського братства, будинки якого знаходилися поруч.

Будинок N 1. Тут міститься найстаріша з існуючих аптек Львова, заснована у 1735 р.

У 1964 р. за ініціативою старого фармацевта Крилова тут почалося створення музею. Зібрані документи і речові матеріали висвітлюють історію аптечної справи не тільки Львова. В той же час аптека виконує свої безпосередні функції. Особливою популярністю користується "залізне вино" - смачний тонізуючий напій.

Будинок N 3. У 1928-1939 рр. тут містилася установа - винярня "Стара кімната", яка належала фірмі "М. і С. Козьол" (імпорт вин). Винярня мала Антикний, Рицарський і Малиновий зали, була дуже затишною. Особливо її полюбляли бібліофіли.

ШЕВСЬКА

Це одна з найстаріших вулиць Львова. Під назвою Шевської згадується вже у 1442 р. Назва пов'язана з цехом шевців, будинок якого знаходився тут в той час. У 1621 р. вона вже називалася Єзуїтською, бо входила до новозбудованого костюлу єзуїтів.

Після окупації Львова австрійцями у 1772 р. вулиця змінила свою назву. В будинку колишньої єзуїтської колегії розмістилися урядові органи. Тому будинок дістав назву Дикастеріальгебойде - урядовий будинок. І вулиця стала називатися Дикастеріальною. Тут же містився цісарсько-королівський суд (трибунал). Тому у 1871 р. вулиця була названа Трибунальською. У 1957-1990 рр. була відновлена первинна її назва. Від першого варіанту вулиці збереглася лише траса. Старі будинки в значній мірі було перебудовано або знесено. Зараз, наприклад, важко уявити собі, що на місці буд. N 1 до кінця XIX ст. стояло 7 будинків.

Будинок N 4. У кінці XIX - на поч. XX ст. тут містився готель "Ванда". У 1891 р. в його ресторан на весілля В.Стефаника прийшли І.Франко, Л.Мартович, М.Черемшина, В.Шухевич.

Будинок N 10. Зразок архітектури класицизму з пізнішими ампірними додатками. Збудований у 1787 р. скульптором Я.Петровським. Скульптурний декор Гартмана Вітвера

Будинок N 12. Як і будинок N 10 - архітектура класицизму в поєднанні з ампіром. Автор оформлення - Гартман Вітвер. З кінця XIX ст. тут містився ресторан Нафтули Тепфери (або просто Нафтули). Назва збереглася і після смерті власника. Його син, М.Тепфер продовжував справу батька, але відрізнявся від нього любов'ю до зображувального мистецтва. Ресторан відвідували художники, зокрема, І.Труш. М.Тепфер колекціонував картини. Купував він їх у І.Труша, до якого ставився дуже приязно, навіть пропонував гроші для поїздки в Мюнхен на навчання в Академію мистецтв.

СЕРБСЬКА

Найдавніша частина вулиці (між пл.Ринок і сучасною вулицею Староєврейською) згадується в документах у 1494 році. Тоді вона називалася вул.Скотського торгу, бо там і торгували худобою. При цьому значна частина торгівлі знаходилася в руках євреїв - у 1555 р. їх частка в торгівлі волами складала 32,5%.

У 1523 р. фіксується нова назва - Шкоцька (Шотландська). Довгий час вважалося, що назва ця - від кількох шотландських родин, що мешкали тут. Але покійний Й.С.Гронський, видатний знавець історії Львова, переконливо довів, що це перекручена назва "Скотська".

Населена вулиця була в основному євреями, хоча офіційно і не входила до складу гетто. Дві другі частини - між вул.Староєврейською і Братів Рогатинців та між вул.Братів Рогатинців і пл.Соборною - виникли пізно, в кінці XVIII - на поч.ХІХ ст., після знесення міських укріплень. Кожна частина була окремою вулицею. Перша з них називалася Рожаньцевою (Готошиною) або Грояндовою. Походження обох назв не з'ясоване. Друга частина називалася Бернардинською нижньою. Виникла вона у 1811 році, коли через сад бернардинців було прокладено дорогу, яка з'єднала вул.Сербську з галицьким передмістям.

У 1871 р. всі три вулиці були злиті в одну, яка дістала назву Сербської. Походження назви неясне.

В період гітлерівської окупації вулицю було перейменовано у Кроатенштрассе (Хорватську) на честь сателів.

На вулиці залишилося дуже мало старих будинків - в більшості своїй їх було знесено. Не було тут визначних подій, не мешкав ніхто із славетних львів'ян - квартал не той. Але все ж таки побуваємо в деяких з них.

Будинок N 1. Пам'ятник архітектури XVI ст. В середині XVII ст. власником його був видатний український друкар Ф.Сльозка.

Будинок N 3. Збудований у 1714 р. архітекторами Войцехом Зигливім, Блажієм Прихильним і Яном Вигідним. На фасаді на рівні другого поверху висить величезний ключ - вівіска шлюсарної майстерні, яка містилася тут в середині ХІХ ст.

Будинок N 13. Будинок не старий - збудований на поч. ХХ ст. Але незмінну увагу привертає величезний герб Львова, вмонтований у наріжник. На гербі дата "1633" і напис, який свідчить, що власник будинку, на якому знаходився герб, мав право емфітевсти - вічної оренди. Право вічної оренди у середні віки надавалося Радою Львова за особливі заслуги перед містом і мало неабияку матеріальну цінність, бо сума орендної платні залишалася незмінною, не залежачи ні від яких обставин. Через 2-3 десятиліття після надання емфітевсти орендна платня перетворювалася на фікцію. Герб цей знаходився на Клопотівській кам'яниці, яка стояла напроти. На початку ХХ ст. кам'яниця була знесена, а герб з неї перенесли на новозбудований будинок N 13.

Вперше в документах ця вулиця згадується у 1624 році під децю незвичною назвою - "Дорога з оленем". Пов'язана назва була з тим, що будинок, який стояв на місці нинішнього будинку N 45 на пл.Ринок (наріжного від Друкарської) називався "Під оленем". В ті часи вулиця була зовсім короткою - доходила лише до сучасної вул. Вірменської і являла собою тупик. Лише у 1861 році, коли було знесено кам'яницю Августинівців, вулиця з'єдналася з вул.Вірменською і протяглася до сучасної пл.Данила Галицького.

Називалася вона також Вірменською бичною і Вірменською поперечницею. У 1871 р. була названа вул.Гродніцьких на честь двох братів - польських військових діячів I половини ХVІІ ст. Один з них збудував Королівський арсенал у Львові, а другий захищав Львів від Б.Хмельницького.

В грудні 1949 р. вулиця дістала сучасну назву - на честь 375-річчя українського книгодрукування.

Профіль вулиці дозволяє до певної міри виділити лінію колишніх укріплень - вона потищується, а потім підвищується.

ДРУКАРСЬКА

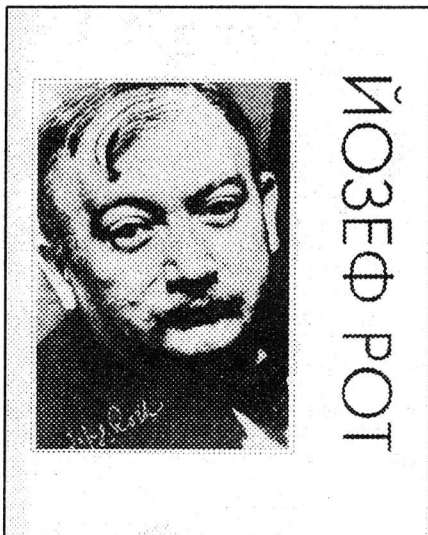

У середні віки майже всі будинки тут належали вірменам. Але ці будинки не збереглися. Лише в NN 5, 7 можна простежити сліди старої архітектури. А тепер про найбільш цікаві забудови на вулиці Друкарській.

Будинок N 3. Збудовано його близько 1543 р. львівським патріцієм Штанцелем Шольцем. Називався він "Під богородицею" - від статуї богородиці, яка стояла в ніші фасаду. Пізніші перебудови змінили зовнішній вигляд будинку до неспізнання. У кінці ХVІІ ст. він належав міському радникові Ю.Яськевичу, пізніше - його дітям. У 50-х рр. ХІХ ст. власницею була Є.Бозанська, яка заповіла будинок Закладу сліпих. Заклад володів будинком, здаючи його в оренду, до 1940 року.

Будинок N 11. На фасаді - статуї рицарів, зображення Михайла архангела і двох орлів. Привертає увагу флюгер у вигляді золотого шпня.

ВІН БУВ НАШИМ ЗЕМЛЯКОМ

Сталося так, що майже до останнього часу Йозеф Рот, відомий у світі письменник, був мало відомим у місті, де він народився. А цим містом були Броди на Львівщині. Причин такого забуття декілька - і, зокрема, те, що до цього часу твори Йозефа Рота не видавалися українською мовою, а читачів, котрі читали їх польською мовою у польських виданнях до 1939 року, майже не залишилося у Бродах.

Поверненню інтересу до творчості письменника сприяв його 100-річний ювілей і приїзд з цієї нагоди на Бродівщину великої групи вчених, журналістів, політологів з Австрії, Німеччини, Угорщини, Польщі, Сполучених Штатів Америки, Туреччини та інших країн.

Урочисте відзначення ювілею письменника розпочалося у Бродівській школі № 1, колишній гімназії, де він вчився. Тут було відкрито фотовиставку, присвячену дитячим і юнацьким рокам Йозефа Рота. Тим, що юне покоління бродівчан зараз матиме можливість довідатись, як жив їх славний земляк, завдячуємо директору Віденського документального центру новітньої австрійської літератури доктору Гайнцу Люнцеру і доктору Вікторії Люнцер-Талос, які зібрали і привезли в Україну багатий матеріал, пов'язаний з життям письменника.

З доповіддю на симпозіумі "Йозеф Рот і Галичина", що відбувся у Львові, виступив голова Бродівської районної Ради Дмитро Чобіт. Присвятивши її темі "Йозеф Рот і Броди", доповідач вийшов за рамки суто біографічного огляду бродівського періоду життя літератора, проаналізував його творчість, особливо зупинився на творах, у яких знайшли відображення бродівські реалії часу: "Марш Радецького", "Левіафан", "Готель Савой", "Погруддя кайзера", "Німий пророк", "Фальшива вага" та інших.

Уперше довелося бути присутньою на такому заході у Львові, де б доповіді і виступи виголошувалися англійською чи німецькою мовами без перекладу.

Дуже цікавою, зрештою, була сама атмосфера симпозіуму. Учасники дискусії не виходили на трибуну, до мікрофонів, як це в нас прийнято, а, не встаючи із свого місця, вільно, невимушено, без папірців висловлювали свої думки, сперечалися, ставили запитання і давали відповіді. І не лише щодо предмету розмови - тобто життя і творчості Йозефа Рота, а й історичних обставин епохи, в яку він творив, політичної ситуації в Європі, колишньому СРСР, літературних надбань різних народів. В ряді доповідей йшлося про вплив українського середовища на творчість Йозефа Рота, єврея за походженням, який був вихований на німецькій культурі, але який в той же час дуже позитивно ставився до традицій і культури українського народу.

Організаторами симпозіуму була філія Австрійського інституту Східної та Південно-Східної Європи у Львові, якою керує доктор Елізабет Гаффер. Проведенню симпозіуму сприяв радник Міністерства закордонних справ Австрії доктор Бернгард Штілфельд.

Д. ДОМБРОВСЬКА.

БІБЛІО-ТЕКА

НА СТОРІНКАХ КНИГИ О.ШИШКИ ОЖИВАЄ ІСТОРІЯ

У 1993 р. вийшла в світ книга О.Шішки "Слідами листопадових боїв". Здавалось, за останні роки написано чимало наукових і публіцистичних праць, опубліковано багато документальних матеріалів, присвячених історії виникнення і боротьби за незалежність ЗУНР. Однак запропонована автором книга приваблює своєю свіжістю та оригінальністю.

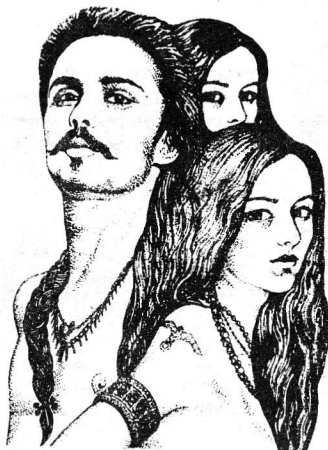
Присвячена вона чи не найдраматичнішому епізоду становлення ЗУНР - Листопадовому Чинowi і боротьбі українців за Львів у листопаді 1918 року. Весь рух цієї повної героїзму і певної міри, національного романтизму події автору вдалося передати на сторінках книги.

Читач знайде тут не просто сухі історичні факти, оцінки тих чи інших подій та політичних діячів, а й разом переживе знову ті далекі, але незабутні дні відродження Української держави на теренах західноукраїнських земель.

Книга написана з широким використанням мемуарної літератури. По суті, це розповідь сучасників. Доповнена невеликим авторським коментарем, вона надзвичайно колоритно передає всю панораму боротьби українців за Львів у листопаді 1918 р. На її сторінках дійсно оживає історія.

Книга О.Шішки "Слідами листопадових боїв" стане справжнім джерелом для всіх, хто цікавиться історією української державності.

ЮРКО КОХ І ОЛЬГА ПОГРІБНА-КОХ. В ІХ КАРТИНАХ БАГАТО ДО БОЛЮ ЗНАЙОМОГО І ТАКОГО НЕДОСЯЖНОГО

В одній з ранніх праць є напис: "Це - наш Золотий Смітник, де кожен сам собі пан..." Дійсно, кількість смітників у картинах Коха важко підрахувати, як і кількість персонажів метушливих вуличних сцен, як літраж пролитого сліпого дощу, зачовганого мокрого снігу чи випитого пінистого пива.

Можна підшукати більш-менш вдалу поетичну метафору на зразок "марш голих цеглин" чи "стриптиз іржавої дахівки". Можна ризикнути перелічити пари жіночих ніг, або жарівки в нічних віконцях. І ще багато такого до болю знайомого й такого недосяжного водночас. Єдине, що ніколи не піддається препаратії, - це мелодика кохівських картин, одвічно невловиме медитативне світовідчуття художника.

Навіть при найгустішій похмурості полотна променіють світлом. Таке собі парадоксальне одкровення...

Графіка Юрка Коха - окремий вид самореалізації, носить відверто екставертний характер. Цикли мальованої та естампної графіки доповнюються ескібрисами, пам'ятками та запрошеннями.

Щодо книжкового дизайну, то поза трьома книжками в оформленні Ю.Коха ще шість чекають свого виходу в світ. Дві з них виконані у співавторстві з Ольгою Погрібною-Кох. Особливо захоплюючою виявилась робота над творами літгрупи "Бу-Ба-Бу", об'єднаними у книгу "Крайслер Імперіал". Вона міститиме понад сто графічних ілюстрацій і буде, по суті, ілюстрованою енциклопедією бубабізму.

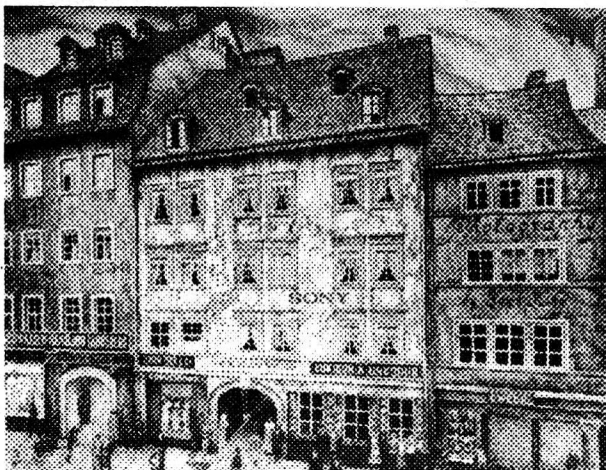
У 1994 році побачила світ перша книга, ілюстрована Ольгою Погрібною-Кох, -

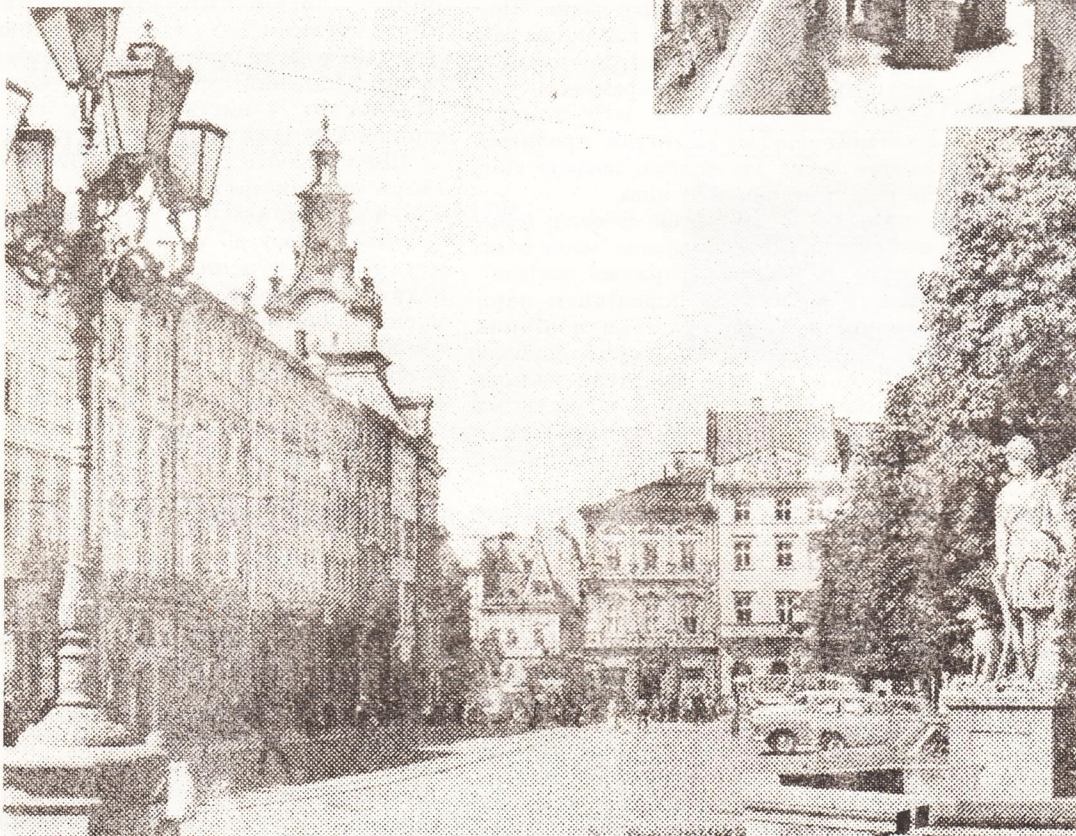
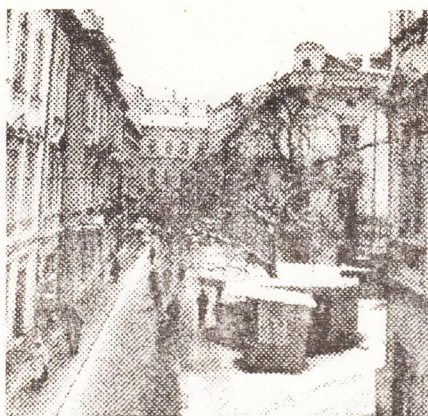
збірка поезій Петра Мідянки "Фараметлики". У часі цей дебют співпадає із прем'єрою сорока малярських творів художниці, створених у жанрі "Пляшк'арт" і виставлених у залах картинної галереї.

Що уявляють собою досі небачені твори пляшк'арту? Вже сам факт наявності пляшки як первинної субстанції твору до якоїсь міри оголює механізми творення. Перш за все, потрібен суворий естетичний відбір: мусить знайтися чергова неповторна пляшка, бажано - антикварна. Завдяки особистій унікальності вона сама собі вибирає тему, наприклад, "Джаз-кафе" - з усією належною атрибутикою, типажми-персонажами і настроєвою атмосферою. Далі - тонкий процес одухотворення. Так народжуються малярські об'єкти Ольги Погрібно-Кох - прості і складні водночас.

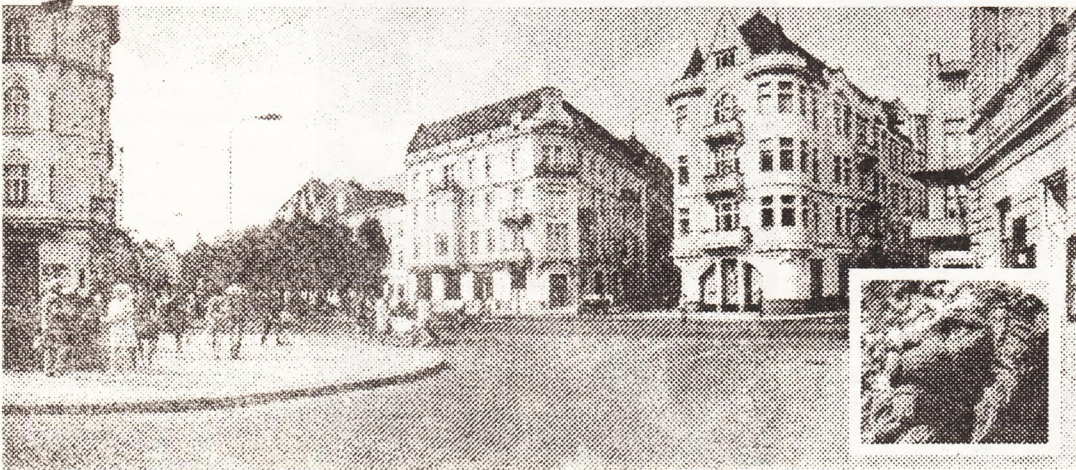
Охрестити їх "розмальшованими пляшками" означало б зробити більш банальною ідею творів. Не виключено, що сотні людей у різних країнах займаються для задоволення або для заробітку малюванням на пляшках розмаїтих народних сцен, декоративних взірців тощо. Але чи наважився хтось матеріалізувати ідею трансформації звичайнісінької пляшки у багатовимірний об'єкт, здатний втілити, крім своєї "скульптурної" трьохмірності, ще й "живописну" трьохмірність, залишаючись ужитковим об'єктом?

Даний цикл творів поки що не має зафіксованих аналогів, тому дебют молодій художниці можна вважати також народженням нового мистецького напрямку.

Тема наступного номеру
"...проходи по Львову"
з Іваном Крип'якевичем

"Центр Європи" сьогодні видає книги з історії Галичини, буклети "Архітектурні пам'ятки Львова", мистецтвознавчу літературу, каталоги виставок, путівники. Друк чорно-білий та кольоровий.

"Галицька брама" - незалежна газета для всіх львів'ян. Друкується українською мовою. Розповсюджується вроздріб.

Засновник-видавництво "Центр Європи".

Редакційна Рада:

Ярослав Ісаєвич - директор інституту українознавства НАН ім. І. Крип'якевича, історик.

Орест Мацюк - директор Центрального Державного історичного архіву України у Львові, архівознавець.

Іван Могитич - директор інституту "Україдипроєктреставрація", архітектор.

Андрій Рудницький - зав. кафедрою реставрації та реконструкції архітектурних комплексів, архітектор.

Сергій Фрухт - директор видавництва "Центр Європи", видавець.

Володимир Ягнішак - науковий консультант газети "Галицька брама", історик.

Фоторепортер -

Танас Никифорок, член Спілки журналістів України.

Дизайнер -

Леонід Кулик

© "Центр Європи"

Редакція не завжди поділяє погляди автора.

Адреса редакції:

290000, Львів,
вул. Костюшка, 18
кімната 307 (3 поверх)

Для листів:
290007, Львів-7,
а/с. 1204

Тел.: 72-76-71

Реєстраційне свідоцтво
серія ЛВ № 175 від
16 серпня 1994 р.

Друкарня видавництва
"Армія України"
Верстка фірми
Зам. № 581 "ІНТЕП"